

VALTASUHTEET – KENEN ÄÄNI KUULUU?

Katja Riikonen, FT,
virtuaalivaihdon ja kulttuurienvälisen dialogin asiantuntija ja kouluttaja, Soliya

Valtasuhteet vaikuttavat siihen, miten dialogisuus voi toteutua

Valtasuhteet ovat läsnä kaikessa vuorovaikutuksessa. Ne vaikuttavat siihen miten tulemme kuulluksi ja nähdyksi, minkälaisiksi koemme itsemme ja omat mahdollisuutemme. Valtasuhteet vaikuttavat myös siihen, miten dialogisuus voi toteutua oppimistilanteessa.

Usein valtasuhteet vaihtelevat asiayhteyksissä, eivätkä ne ole itsestään selviä tai staattisia. Esimerkiksi keskustelunaihe voi vaikuttaa ryhmän valtasuhteisiin: Kuka kuuluu enemmistöön ja kuka vähemmistöön tässä aihepiirissä? Mikä on se ilmaisun tapa, joka koetaan yleisesti hyväksytyksi juuri tässä ryhmässä tämän aihepiirin yhteydessä? Monikulttuurisessa luokahuoneessa oppilas voi samaan aikaan kuulua sekä enemmistöön että vähemmistöön riippuen siitä, mistä ryhmä kulloinkin keskustelee. Usein enemmistön tavasta tulee normaali lähestymistapa, mutta näin ei aina ole.

"Joskus oppilaan hiljaisuus ei kerro hänen luonteestaan tai kiinnostuksen puutteesta, vaan ryhmän valtasuhteista."

Myös kokemus valtasuhteista vaihtelee. Oppilas voi joissain tapauksissa tunnistaa luokassa tai keskustelussa vallitsevan valtahierarkian ja tietoisesti artikuloida oman asemansa tuossa hierarkiassa. Oppilas voi muun muassa huomata, että hän osallistuu muita enemmän käytyyn keskusteluun ja antaa panoksensa ryhmässä oppimiseen sekä ihmetellä, miksi muut eivät osallistu dialogiin samalla tavalla. Toisaalta oppilas voi myös ilmaista turhautumisensa siitä, että hän ei saa ryhmässä ääntään kuuluville, vaikka hänellä omasta mielestään olisi halua ja kykyä osallistua keskusteluun.

Usein valtasuhteet ovat kuitenkin hienovaraisempia ja vaikeammin hahmotettavissa. Ne eivät selkeästi näyttäyty esimerkiksi oppilaiden kykynä/mahdollisuutena ohjata toisten toimintaa, vaan näkyvät siinä miten erilaiset näkemykset tulevat osaksi keskustelua, yhdessä oppimista tai luokassa olemista. Joskus oppilaan hiljaisuus ei kerro hänen luonteestaan tai kiinnostuksen puutteesta vaan ryhmän valtasuhteista.

Monikulttuurisuus ja valtasuhteet

Kulttuurien välisessä dialogissa tai monikulttuurisessa ryhmässä valtasuhteet muodostuvat monella tavalla. Usein valtasuhteeseen vaikuttaa joko tiedollinen tai taidollinen osaaminen – tai molemmat.

Taidollinen osaaminen liittyy kykyyn puhua luontevasti käytössä olevaa yhteistä kieltä ja artikuloida omat ajatuksensa ymmärrettävällä tavalla. Usein kyse on myös itseluottamuksesta ja -varmuudesta, jolla oppilas suhtautuu dialogiin oppimismuotona ja omaan kykyynsä tulla kuulluksi. Itsevarma kommunikoi ottaa helposti tilaa dialogissa huomaamattaan vaikuttaen siten muiden mahdollisuuteen tulla kuulluksi.

Tiedollinen osaaminen liittyy siihen millaista tietoa oppija on tottunut omassa kulttuurissaan pitämään tärkeänä ja millaista tietoa hänellä on keskustelun aiheesta. Esimerkiksi keskustelussa rasismista jotkut oppijat voivat ottaa dialogissa tilaa teoreettisella osaamisellaan ja kyvyllään analysoida asioita ja asiakokonaisuuksia yleisellä tasolla. He voivat esimerkiksi tarkastella rasismia nykyaikaan liittyvänä yhteiskunnallisena ilmiönä ja analysoida tuon ilmiön merkitystä nyky-Suomessa. Jos muut dialogiin osallistujat eivät hallitse samoja laajoja kokonaisuuksia tai tunne käytettyjä termejä, heidän on mahdotonta osallistua dialogiin tasavertaisina.

Toiset oppijat taas voivat lähestyä aihetta kokemusperäisestä tiedosta käsin: he esittävät dialogissa voimallisia omakohtaisia tarinoita siitä, miten rasismi on konkreettisesti vaikuttanut heidän elämäänsä, perheeseensä tai yhteisöönsä. Esimerkiksi erilaiset rasistiset ilmaisu- ja leimat ovat voineet leimata oppijan arkipäivää tai aiheuttaa vakavia seuraamuksia jollekin hänen läheiselleen. Omakohtaisten kokemusten vahva läsnäolo voi johtaa siihen, etteivät muut löydä tapaa osallistua dialogiin ilman samantapaista omakohtaista liittymäkohtaa aiheeseen.

Joskus myös kokemusperäiseen tietoon liittyvät voimakkaat tunteet voivat vaikuttaa keskustelun valtasuhteisiin: ne oppijat, jotka tarkastelevat aihetta analyyttisen välimatkan päästä eivät välttämättä koe omaa osaamistaan relevantiksi dialogissa, jossa oma kokemus ilmaistaan voimakkaan emotionaalisesti tai siihen liittyy selkeä emotionaalinen osatekijä.

Tiedollisten lähestymistapojen erilaisuus voi vaikuttaa dialogiseen tilaan siten, että toinen tapa tietää on vähemmän arvokasta jättäen dialogisen tilan – ja vallan – vain toiselle lähestymistavalle. Jos keskustelussa arvostetaan teoreettista osaamista ja kykyä hallita isoja asiakokonaisuuksia – kuten koulumaailmassa usein – voi tärkeää kokemusperäistä tietoa omaava oppija kokea, ettei hänen tietonsa liity keskusteluun. Näin teoreettisen tiedon osaajat hallitsevat myös itse dialogia.

Valtasuhteet vaihtelevat siis usein riippuen keskustelun aiheesta ja oppijan suhteesta aiheeseen. Valtasuhteet voivat kuitenkin muuttua pysyviksi ja tulla osaksi luokkahuoneen normaalia vuorovaikutusrakennetta. Valtasuhteiden tunnistaminen ja niiden purkaminen on tärkeää. Turvallinen oppimisympäristö ja dialogisuuden tila eivät voi toteutua, jos luokkahuoneessa vallitsee vahvoja vakiintuneita valtasuhteita.

Vinkit:

- Puhu oppilaiden kanssa auki sitä, miten tärkeää on antaa tilaa erilaisille ajattelun ja ilmaisun tavoille ja pyrkiä oppimaan niistä.
- Suhtaudu itse uteliaan kiinnostuneesti kaikkiin esitettyihin ajatuksiin ja tapoihin ilmaista itseään.
- Kannusta ajattelemaan eri tavalla ja leikkimään erilaisia ajatusleikkejä.
- Kannusta oppilaita puhumaan ja kuuntelemaan siten, että kaikki voivat osallistua keskusteluun.
- Anna positiivista palautetta, kun oppilaat onnistuvat dialogitaidoissa.
- Mieti, miten valtasuhteet voivat vaikuttaa ja tulla ilmi juuri sinun oppilasryhmässäsi.
- Harjoitelkaa kuuntelua, itseilmaisua ja toisen ajatuksiin liittymistä erilaisissa rooleissa.